

Fatih Yaman, *Göç ve Toplum, İstanbul: Ketebe Yayınları, 2019, 184.*

Değerlendiren: **Arş. Gör. Muhammet Yasin ÇAKIR**

Kilis 7 Aralık Üniversitesi

Fen Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü

yasincakir@kilis.edu.tr

<https://orcid.org/0000-0003-4875-9780>

Geçmişini insanlık tarihi kadar eski bir döneme götürebildiğimiz göç ve onun temel etkileşim dinamiği olan toplum arasındaki ilişki tüm zamanlarda var olduğu ve olacağı için her yönüyle incelenmelidir. Bu bağlamda Dr. Fatih Yaman'ın yazmış olduğu *Göç ve Toplum* (2019) kitabı dikkate değerdir. Yaman, çalışmasında (2019) güncel verilerden hareketle göçle ilgili temel meselelere, aktüel ve bütünlüklü bir bakış geliştirebilmeye gayret göstermiş ve böylece göçün teorik ve pratik yönlerine ilişkin kuşatıcı bir perspektif sunmuştur.

Göç ve Toplum (2019) kitabı Önsöz, Kısaltmalar, Giriş, Sonuç, İleri Okumalar, Kaynakça, Dizin başlıklarının yanı sıra Kavramsal Arka Plan, Göç Kuramları, Küreselleşme ve Göç, Göç Yönetimi ve Aktüel Göç Politikaları, Türkiye ve Göç, Türkiye'deki Suriyeliler olmak üzere altı ana başlıktan oluşmaktadır.

Yaman, kitabın Giriş bölümünde (2019, s. 15-19) hayatın doğal ve zorunlu bir parçası olarak gösterilen göçün; daha çok insanla ilişkili olan yönleri üzerinde durmuştur. Bu bölümde göç olgusuna öncelikle dini açıdan değinilmiş; Yahudilik, Hristiyanlık ve İslam geleneğindeki ortak anlayış olan cennetten dünyaya yayılış “zorunlu bir göç” olarak değerlendirilmiştir. Göçlerin bazen çevresel bazen siyasal sebeplerle gerçekleştiği, bugün ise göçlerin temel sebebini ekonomik saiklerin belirlediği ifade edilmiştir. Eski dönemlerle

kıyaslandığında göçlerin daha çok “gelişmiş endüstri ülkelerine yönelik bireysel göçlere” döndüğü söylenmiştir.

Göçün “Kavramsal Arka Planı”nda (2019, s. 21-36) temel kavramlar; göçün birey, aile, grup ve toplum özelinde gelişen psikolojik, sosyolojik, ekonomik, siyasal ve kültürel ilişkileri gözetilerek ele alınmıştır. Göçün genel bir tanımının ardından kaynak kişilerden hareketle “göç türleri” verilmiştir. Göçe sebep olan hususlara bakılırsa ilkel, zorlama, serbest ve kitlesel; kat edilen mesafe olarak bakılırsa iç ve dış; biçim yönünden incelenirse bireysel, kitlesel ve zincirleme; yerleşme sürelerine göre bakıldığında geçici göç ve sürekli yerleşme amacıyla yapılan göç türleri olduğu söylenmiştir. Bunun neticesinde insanlık tarihindeki tüm göç hareketlerinin genel olarak iki ana başlıkta toplanabileceği belirtilmiştir: zorunlu ve gönüllü göçler. Yaman bu bölümde günümüzde ülkemizde yaşanan bir terim karmaşasına da değinmiştir. Göçmen, mülteci ve sığınmacı terimlerini detaylı bir şekilde ele alıp farklarını vermiş ve Türkiye’de bulunan başta Suriyeliler olmak üzere Avrupa ülkeleri dışından iltica talebinde bulunan kimselere “geçici koruma altındaki şartlı mülteci” adı verildiğini söyleyerek bu karmaşaya bir açıklık getirmiştir. Ayrıca bu bölümde asimilasyon, entegrasyon, diaspora ve getto terimleri de açıklanmıştır.

Tüm göçleri kapsayacak bir göç kuramı ortaya koymak pek mümkün görünmemektedir. Her disiplinin göçe bakışı farklı olduğundan tüm kuramları tek başlık altında vermek zordur. Yaman bu nedenle, günümüzde yaşanan göçleri analiz edebilmek için göç kuramları arasından bir seçki hazırlamış ve bunları “Göç Kuramları” (2019, s. 37-61) başlığında vermiştir. Yaman göç kuramlarını, Erken Dönem Göç Kuramları (Ravenstein’in Göç Yasaları, Stouffer’in Kesişen Fırsatlar Kuramı, Lee’nin İtme-Çekme Kuramı, Petersen’in Göç Tipleri) ve Yakın Dönem Göç Kuramları (Neo-Klasik Kuram, Yeni Ekonomi Kuramı, İkiye Bölünmüş Emek Piyasası Kuramı, Dünya Sistemi/Merkez-Çevre Kuramı, Göç Sistemleri Kuramı, İlişkiler Ağı Kuramı) şeklinde iki başlıkta açıklamıştır. Yaman, Erken Dönem Göç

Kuramları'nın Avrupa'da sanayi devrimi sonrasında gelişen yeni üretim ilişkileriyle şekillenen yaşam koşulları bağlamında ortaya konduğunu; Yakın Dönem Göç Kuramları'nın ise göçün kökenleri, göç akımlarının yönü ve sürekliliği, göçmen emek gücünün kullanımı ve göçmenlerin sosyo-kültürel adaptasyonu kategorileriyle birlikte değerlendirilmesinin uygun olduğunu ifade etmiştir.

Küreselleşme ve Göç (Yaman, 2019, s. 63-90) bölümünün dört alt başlığından ilki Göçün Küreselleşen Doğası'dır. Bu başlıkta hemen hemen her ülkenin göç alan, göç veren ya da her iki durumu birden yaşayan konumda olması nedeniyle göçten bir biçimde etkilendiği söylenmiştir. Bu bölümün ikinci alt başlığı olan Küresel Göçün Bölgesel Analizleri'nde, göçün bölgesel düzeyde etkilerini gözden kaçırmamak gerektiği vurgulanmış ve Birleşmiş Milletler tarafından belirlenen altı bölgede (Afrika, Asya, Avrupa, Latin Amerika-Karayipler, Kuzey Amerika, Avustralya) göçün bölgesel etkileri değerlendirilmiştir. Bölümün üçüncü alt başlığı Küresel Göç Modelleri'dir. Bu bölümde beş farklı göç modeli (Klasik Göç Modeli, Sömürgeci Göç Modeli, Misafir İşçi Modeli, Beyin Göçü Modeli, Yasa Dışı Göç Modeli) detaylandırılmıştır. Bölümün dördüncü alt başlığı olan Küresel Diasporalar'da ise "diaspora" kavramının etnik bir topluluğun genellikle zorla yahut travmatik koşullar altında kendi vatanlarından yabancı alanlara dağılması olarak ele alındığı söylenmiş ve ayrıca büyük ölçekli nüfus hareketlerinin yalnızca travmatik bir olay sonucunda değil, gönüllülük temelinde de gerçekleşebileceği örnekleriyle belirtilmiştir. Ayrıca Cohen (1997)'den hareketle tüm diasporaların ortak özellikleri ve küresel ilişki düzeyleri açıklanmıştır.

Coğrafi bir yer değişiminden çok daha fazla unsuru içinde barındıran göç, durumu yaşayan devletler tarafından yönetilmek zorundadır. Buradan hareketle gerek bir devlet sınırları içine yabancıların girişini, gerekse ülkede bulunan sığınmacı ve mültecilere sağlanması gereken korunma ihtiyacını yönetmek üzere, ilgili devletin kurumsal ve toplumsal düzeyde geliştirdiği düzenlemeler (Yaman, 2019, s. 91)

“göç yönetimi” olarak ifade edilmiş; İktisadi Göç Yönetimi, Siyasal Göç Yönetimi, Sosyo-Kültürel Göç Yönetimi ara başlıklarıyla göç yönetimi detaylandırılmıştır.

Yaman, “Türkiye ve Göç” bölümünü (2019, s. 115-137) “Türkiye’ye Göç, Türkiye’den Göç, Türkiye’de İç Göç” olmak üzere üç başlıkta toplamıştır. Yaman, Türkiye’nin tarihin farklı evrelerinde birçok göç almasını Anadolu’nun elverişli iklim özelliklerine ve tarıma uygun toprak genişliği başta olmak üzere, sahip olduğu limanlarla, kıtalar arasında stratejik ticari ve savunma güzergahlarıyla, ekonomik, sosyal ve kültürel bir çekim merkezi olmasına bağlamış; Cumhuriyet öncesinde ve Cumhuriyet döneminde Anadolu’ya yapılan göçleri anlatmıştır. Yaman, Türkiye’den yapılan göçlerin ise Cumhuriyet öncesi dönemde özellikle Osmanlı yönetiminde devlet sınırlarının batıya doğru genişlemesi kapsamında geliştirilen iskan politikalarıyla yaşanan ya da bir cezalandırma biçimi olarak sürgün yahut tehcir şeklinde geliştiğini; Cumhuriyet dönemindeki göçlerin ise daha çok devletler arası anlaşmalara dayalı olarak gelişen, karşılıklı nüfus değişimlerini içeren mübadele şeklinde veya işgücü sözleşmeleri kapsamında gerçekleşen emek göçü ve serbest göçler biçiminde gerçekleştiğini ifade etmiştir. Yaman, Türkiye’de gerçekleşen iç göçleri ise 1950 öncesi dönem, 1950-1980 arası dönem, 1980 sonrası dönem olmak üzere dönemlere özgü koşulları dikkate alarak üç başlıkta incelemiştir.

Yaklaşık son on yıldır ülkemizde birçok yönüyle tartışılan Suriyeliler meselesi Yaman tarafından “Türkiye’deki Suriyeliler” (2019, s. 139-166) başlığıyla ele alınmıştır. Yaman’a göre Suriye’den Türkiye’ye gerçekleşen bu göç dalgasının nedeni, “Arap Baharı” olarak anılan halk ayaklanmalarının Suriye’ye sızmasıdır. Yazar, bu göç dalgasının anlaşılabilmesi için bu ayaklanmanın ardındaki temel sosyo-ekonomik ve siyasi sebepleri, halkın taleplerini ve bu talepler karşısında ülke yönetiminin tavrını da anlatmıştır. Ayrıca bu bölümde Türkiye’deki Suriyelilerin sayısı ve illere göre dağılımları gibi istatistikî bilgiler de verilmiştir. Bu göç hareketinin sosyo-kültürel, ekonomik,

temel ihtiyaçlar ve hizmetler alanında etkileri ayrı başlıklarda incelenmiştir. Bölümün sonunda uyuma yönelik önerilerini on iki maddede toplayan Yaman, bütün toplumsal katmanların eşit paydaşlar olarak süreçte yer alacağı bir uyum anlayışının geliştirilmesi gerektiğini belirtmiştir.

Göçün kavramsal, teorik ve Türkiye özelinde gelişen pratik yönlerinin ele alındığı bu kitap, literatüre genişlik ve farklı bir bakış açısı kazandırmıştır. Göçün çok yönlü doğasının bütüncül bir yaklaşımla ele alındığı bu çalışma, Türkiye'ye son dönemlerde gerçekleşen göçle ilgili sadece tespit yapmakla yetinmemiş, ülkemizde var olan problemlere çözüm önerileri de sunmuştur. Bu yönüyle çalışmanın alana katkısı büyük olacaktır. Yazarı, bu çalışmasından dolayı kutlar ve başarılarının devamını dileriz.